

Organisaatio	Kommentti	Lopullinen vastaus
YDHV lakitiimi	Osio korostaa hyvin koko perheen merkitystä imetyksen tukemisessa. Tämä näkökulma on tärkeä. Jatkovalmistelussa voisi kuitenkin lisätä: käytännön esimerkkejä riittävästä energiansaannista, tietoa imetyksen aikaisista erityisruokavalioista, sekä tukea tilanteisiin, joissa imetys ei toteudu suunnitellusti. Viestinnässä olisi hyvä säilyttää kannustava ja syyllistämätön sävy.	kappaleessa 6 on kerrottu korvikkeiden käytöstä, jos imetys ei onnistu, maitoa ei tule tarpeeksi tai äiti ei imetä. Lisätty 2 esimerkkiä 500 kcal välipalasta. Laajennettu äidin ruokavalio ja allergia alaotsikkoa ja kappaleen sisältöä koskemaan myös äidin erityisruokavalioita.
-	Imetys ja paino osiossa on painoasiaa avattu hyvin.	Kiitos palautteesta
Syömishäiriöliitto - SYLI ry	s56 r6 muotoiluehdotus: voivat vaikuttaa painoon (neutraalimpi muotoilu kuin painon kertymisellä pelottelu)	Muutos hyväksytty sellaisenaan.
Maa- ja metsätalousministeriö	*s 57 rivi 22: Ymmärtääksemme ei ole käytännössä merkitystä ravitsemuksellisesti käyttäkö imeväinen 6 kk jälkeen äidinmaidonkorviketta vai vieroitusvalmistetta osana monipuolistuvaa ruokavaliota. On epäselvää miksi ei kerrota, että myös äidinmaidonkorviketta voidaan edelleen käyttää tai miksi olisi suositeltavaa siirtyä vieroitusvalmisteen käyttöön 6 kk jälkeen. Eli jos ravitsemussuosituksessa korostetaan vieroitusvalmisteen siirtymistä, syy tälle tulisi ravitsemuksen kautta avata, tai sitten kirjoittaa asia uudelleen. Vieroitusvalmisteen käyttöä suositellaan useassa kohdassa suosituksen tekstiä.	Vieroitusvalmiste on tarkoitettu 6 kk:n jälkeen käytettäväksi. Se sisältää esimerkiksi enemmän energiaa ja rautaa, jonka tarve kasvaa ensimmäisen 6 kk:n jälkeen. Lisätty lause: "Vieroitusvalmisteessa on enemmän energiaa ja rautaa, jonka tarve kasvaa 6 kk:n jälkeen kuin äidinmaidonkorvikkeessa ja sen koostumus on suunniteltu kattamaan yli 6 kk:n ikäisen lapsen energian ja ravintoaineiden tarpeet."

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Terveystieteiden tutkimusyksikkö	Sivu 53, r 18 ” Keskimäärin lisäenergian tarve on noin 2,0 MJ (500 kcal).” Mitä tarkoittaa esimerkiksi? Ohjaustyössä on asiakkaalle kerrottava asioista konkreettisesti	Lisätty 2 esimerkkiä 500 kcal ylimääräisestä välipalasta
Kaarea Oy, Ravitsemusasiantuntijat	S.58, r.34: Voisiko kuvata vähän tarkemmin, miten imetys vaikuttaa myönteisesti äidin myöhempään terveyteen, esim. pienempi rintasyöpäriski?	Lisätty T-merkki aiheella: imetyksen edut äidin terveyteen.
Suomen Lastenlääkäriyhdistys ry, HUS, Helsingin yliopisto	Luvun vahvuutena on perhelähtöinen ja voimavaralähtöinen näkökulma. Erityisen onnistuneena pidän sitä, että äidin ruokavalio ja allergia on nostettu omaksi luvukseksi ja että tarpeettomien ruokarajoitusten haittoja käsitellään. Keskeinen viesti voisi kuitenkin korostaa vielä nykyistä vahvemmin sitä, että imettävälle äidille suositellaan lähtökohtaisesti samaa monipuolista ja ravitsemussuositusten mukaista ruokavaliota kuin muullekin väestölle. Rasvahappokoostumusta käsittelevä osuus on biologisesti perusteltu, mutta teksti voi paikoin antaa vaikutelman, että yksittäisillä ruokavalinnoilla olisi suuri vaikutus rintamaidon laatuun. Äidin ruokavalio vaikuttaa joidenkin rintamaidon komponenttien pitoisuuksiin, mutta rintamaito säilyy	Kappaleen alun pääkohtiin on lisätty bullet point: ”imettävälle äidille suositellaan samaa monipuolista ja ravitsemussuositusten mukaista ruokavaliota kuin muullekin väestölle.” Kappaleen 5.2 tekstiä muokattiin siten, että se korostaa äidin ruokavalion kokonaisuuden merkitystä. Lisättiin myös huomio, että imetyksen aikaisia ruokarajoituksia on varsin vähän. Kappaleeseen lisättiin maininta, ettei maidon määrään tai herumiseen voida nykyisen tutkimusnäytön perusteella vaikuttaa yksittäisillä ruoka-aineilla, juomilla tai ravintolisillä. Juomia käsittelevään osioon lisättiin maininta, että imetyksen alkuvaiheeseen liittyvä

Suomen Kätilöliitto - Finlands Barnmorskeförbund ry	Ehdotamme seuraavaa muutosta s. 52, r. 12-13: "Imettävän vanhemman ruokavalio vaikuttaa hieman rintamaidon rasvahappokoostumukseen ja joidenkin vitamiinien määrään." Näin voidaan välttyä ajatuksilta korvikkeen paremmuudesta ja siitä että rintamaito olisi huonolaatuista vanhemman ruokavalion vuoksi. Tämä on syytä huomioida myös kappaleessa 5.3 Ruokavalio ja äidinmaidon koostumus (s.54), johon olisi tärkeää nostaa mukaan rintamaidon korvikevalmisteita parempi koostumus vanhemman ruokavaliosta riippumatta. Ehdotamme vertaistuen lisäämistä tekstiin "Ohjauksen tueksi" -tiivistelmään joko s. 52 (imettäjä) tai 57 (lapsi). "Perheelle kerrotaan neuvolan, synnytyssairaalan ja järjestöjen tarjoamista imetyksen tuen muodoista, myös vertaistuesta." Huomautamme, että	Seuraavat muutokset lisätty sellaisenaan: s. 52: "Imettävän vanhemman ruokavalio vaikuttaa hieman rintamaidon rasvahappokoostumukseen ja joidenkin vitamiinien määrään." "Perheelle kerrotaan neuvolan, synnytyssairaalan ja järjestöjen tarjoamista imetyksen tuen muodoista, myös vertaistuesta." Kappaleessa 6.1 on avattu äidinmaidon etuja. Tästä syystä ei tehty lisäyksiä enää tähän kappaleeseen. Toimimaton linkki tarkastettu ja se toimii. Ehdotettu linkki lisätty ehdotuksen mukaisesti. https://hotus.fi/hoitosuositus/raskaana-olevat-ja-synnyttaneet-terveydenhuollossa-liikunnan-perustelut-ja-liikuntaan-ohjaaminen/
--	--	--

Lasten allergologi, lastenallergologian dosentti, lastentautien erikoislääkäri, HUS Lasten ja nuorten sairaudet	Luk 5 s 55 Äidin ruokavalio ja allergia. Tässä kappaleessa olisi hyvä vielä tarkistaa joitakin kohtia sisällöllisen täsmällisyyden varmistamiseksi. Ehdotan, että sitä voisi muokata esimerkiksi seuraavaan suuntaan: Äidin ruokavaliota ei tule rajoittaa tarpeettomasti, sillä rajoitettu ruokavalio on fyysinen ja henkinen rasite. Imetysajan ruokavaliolla ei voida ehkäistä lapsen ruoka-allergiaa. Imettävän äidin perusteettomat rajoitukset saattavat lisätä lapsen ruoka- allergian riskiä. Imeväisen sietokyky eli toleranssi ruoka- aineille kehittyy, kun lapsi saa ruoka-aineita suoliston kautta. Yksinomaan rintamaitoa saavan imeväisen itkuisuus, runsas pulauttelu, katkonainen uni, ripulointi, ummetus tai ihottuma eivät johdu ruoka-allergiasta. Allerginen herkistyminen tapahtuu pääasiassa ihon kautta, minkä vuoksi varhain alkanut atooppinen ihottuma, jossa ihon	Allergiaosuutta muokattu ehdotuksen mukaisesti
--	---	---

Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Helsingin äitiys- ja lastenneuvolatoiminta (yksikkö)	Luku 5 ÄIDIN JA PERHEEN RUOKA IMETYSAIKANA Termi: äiti-> käytetään vanhempi- sanaa (Inklusiiviset ilmaisut läpi suosituksen olisivat nykypäivää). S. 55 Alkoholi-kappaleessa mainitaan nikotiinista.? Tekstiin lisäys imetyksestä; vaikka vanhempi tupakoi (katso esim. Teratologinen tietopalvelu), ei tupakointi ole enää nykyään este. Imetyksen ajoittaminen juuri ennen tupakointia. Nikotiinipussien ja sähkötupakan käyttö on yleistynyt, nämä olisi hyvä nostaa maininnan tasolla suositukseen.	Keskustelu termeistä äiti, isä jne. jatkuu VRN:ssä. Nikotiinia koskevaa lausetta muokattu seuraavasti: Jos äiti ei pysty lopettamaan nikotiinituotteen käyttöä imetysaikana, tulee nikotiinituotteen käytön jälkeen pitää 2-3 h tauko ennen seuraavaa imetystä. Nikotiinipussien käyttäjien lapset saattavat altistua imetyksen yhteydessä tupakointia suuremmalle määrälle nikotiinia.
Elintarviketeollisuusliitt o ry	-	

Imetyksen tuki ry	s. 52 tai s. 57 Ehdotettu lisäys tekstiin: Lisätään nosto imetyksen vertaistuen merkityksestä "Ohjauksen tueksi" -tiivistelmään joko s. 52 (imettäjä) tai 57 (lapsi): "Perheelle kerrotaan neuvolan, synnytyssairaalan ja järjestöjen tarjoamista imetyksen tuen muodoista, myös vertaistuesta." Lähde: WHO/Unicef: Kymmenen askelta imetyksen edistämiseen, 10. askel. s. 52, r. 12-13 Pääkohta "Äidin ruokavalio vaikuttaa rintamaidon koostumukseen, mm. sen rasvahappokoostumukseen." Ehdotettu korjaus tekstiin: "Imettävän vanhemman	s. 52 tai s. 57 Ehdotettu lisäys hyväksytty: "Perheelle kerrotaan neuvolan, synnytyssairaalan ja järjestöjen tarjoamista imetyksen tuen muodoista, myös vertaistuesta." s. 52, r. 12-13 Ehdotettu korjaus lisätty tekstiin: "Imettävän vanhemman ruokavalio vaikuttaa hieman rintamaidon rasvahappokoostumukseen ja joidenkin vitamiinien määrään.
Helsingin kaupunki, Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Terveysasemat ja sisätautien poliklinikka	Ei lausuttavaa.	

Metropolia Ammattikorkeakoulu, Metropolia ammattikorkeakoulu	Teksti on asiantunteva ja tutkimusnäyttöön perustuva, mutta kokonaisuus näyttäyty paikoin varsin ongelma- ja riskikeskeisenä. Lukijaystävällisyyttä voisi parantaa lisäämällä visuaalisia elementtejä, tietolaatikoita, tiivistelmiä ja ”mitä kannattaa muistaa” -nostoja. Näitä ehkä olikin suunnitteilla, mutta tässä tekstissä ne vielä peittyivät raskaslukuisuuden alle. Terminologiaa tulisi päivittää vastaamaan nykyisiä seksuaali- ja lisääntymisterveyden sekä yhdenvertaisen viestinnän käytäntöjä. Nyt käytettiin termejä: Nainen, äiti, odottava äiti, imettävä äiti ja äidinmaito. Nykyisessä seksuaali- ja lisääntymisterveyden viestinnässä suositaan termejä: Raskaana oleva, odottaja, synnyttänyt, imettävä vanhempi tai imettävä henkilö, rintamaito ja vanhempi silloin kun sukupuolella	Taittovaiheessa käsikirjoitukseen tulee kuvia, tietolaatikoita ja nostoja. Päätimme pitää termin äiti käsikirjoituksessa.
Allergia-, Iho- ja Astmaliitto ry	Suosituksessa nostetaan esille imeväisen ruoka-allergioiden ehkäisy ja imetysdieettien toimimattomuus allergioiden ehkäisyssä. Tämä on tärkeää, sillä liian yksipuolinen ruokavalio on haitallista myös imettävälle äidille.	Kiitos palautteesta
Marttaliitto ry	Sivu 56, rivi 31: vaillinainen lause, puuttuu varmaan sana "että": Samalla huolehditaan, ETTÄ kiinteitä ruokia....	Kiitos huomiosta, virhe korjattu.

Syöpäjärjestöt	Imeväisen ruoka: imetyksestä perheen ruokailuun s. 52, rivi 52: Neuvolan kotikäynnit, kotipalvelut tai muiden ammattilaisten tuki voivat olla erityisen tarpeellisia, kun lapsi on esikoinen, monikko- tai monilapsisissa perheissä, kun äiti on yksinhuoltaja tai kun perheessä on sairautta, mielenterveyshaasteita, päihdeongelmia tai työttömyyttä. - > kielenhuolto	Lause kielenhuollettu
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, Ravitsemustiimi ja Terveystieteiden tutkimuskeskus	Sivulla 55, rivi 18: pitäisi ilmeisesti olla liitetaulukkoissa 6 a-d, ei 3 a-d. Sivulla 53, rivit 13-15: tässä mainittava ”Imetysaikana on hyvä välttää joitakin yksittäisiä ruoka-aineita ja huolehtia hyvästä elintarvikehygieniasta. Elintarvikkeiden turvallisen käytön ohjeissa esitellään ruoka-aineiden turvalliseen käyttöön liittyviä yleisiä ohjeita.” olisi hyvä mainita myös luvun 4 alussa.	Liitetaulukoiden numerointi on tarkastettu. Lisätty tieto elintarvikkeiden välttämistä kappaleen 4 alkuun.
Satakunnan ammattikorkeakoulu, Työikäisten ravitsemuksen tutkimuskeskus	Luvussa on onnistunut perhelähtöinen näkökulma. Hyvää on, että imetysaikaa ei käsitellä vain äidin ravitsemuksen näkökulmasta, vaan mukana ovat myös koko perheen hyvinvointi, vauva-arjen kuormittavuus ja läheisten tuen merkitys. s. 52, r.18: ”ravitsemusohjauksen on tärkeää olla voimavaraistavaa ja perhelähtöistä. “ → voisiko muotoilla ”ravitsemusohjauksen on tärkeää olla voimavara- ja perhelähtöistä”	Lause korjattu ehdotuksen mukaisesti
Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskus STHL ry	Ei kommentoitavaa.	

Ilmastolääkärit-verkosto	s. 53, rivit 34-35: ensimmäiseksi listaukseen täydennetty kasvijuoma: ”Täydennetty kasvijuoma, maito, piimä tai vesi sopivat juomaksi aterioilla.”	Kiitos kommentistanne. Täydennetyt kasvijuomat on jo huomioitu suositusluonnoksessa juomavaihtoehtona aterioilla (ks. taulukko s. 118 sekä juomat-osio). Ehdottamanne lisäys ei siten tuo uutta sisältöä luonnokseen.
	s.50 r. 35 ”Vapaan sokerin osuus hiilihydraateista tulisi olla alle 10 %.” - > ehkä tätä tavoitetta voisi kuvata vähän tarkemmin ruoka-ainetasolla. Aamulla verensokeri voi olla erityinen haaste ja siihen tulisi kiinnittää huomiota koko päivän kannalta.	Kiitos kommentista. Vapaan sokerin lähteet on jo avattu luonnoksessa yksityiskohtaisesti ruoka-ainetasolla (sakkaroosi, fruktoosi, glukoosi, hunaja, siirapit, tärkkelysperäiset makeuttajat, kasvijuomien sokeri sekä hedelmä- ja marjamehut). Aamun verensokerin hallinta on tärkeä kliininen kysymys erityisesti diabeteksen hoidossa, mutta sen yksityiskohtainen käsittely ei kuulu lapsiperheiden suositukseen. Diabeteksen ravitsemushoitoon liittyvissä Käypä hoito -suosituksissa sekä Ravitsemushoitosuosituksissa tämä näkökulma on asianmukaisempi käsittelypaikka.
	s. 55 ja yleisestikin raskaus- ja imetysajan ruokavalio: Voisiko öljykasvien siementen käyttösuosituksen nostaa tähän suositukseen näissä tilanteissa – nyt vain yleissuositus esitelty suosituksen alkupuolella.	Lisätty lause: Öljykasvien siemeniä ei suositella raskauden tai imetyksen aikana niiden sisältämien raskasmetallien takia.

	s.55 r. 34: ehkä jos halutaan selviä toimintalinjoja, voisi olla hyvä mainita, mitä tarkoitetaan keskeisillä ruoka-aineilla	Muokattu lausetta seuraavasti: Jos ruokavaliosta joudutaan karsimaan useita keskeisiä ruoka-aineita kuten kasviksia, vilja- tai maitovalmisteita, kalaa, palkokasveja ja lihaa
--	---	--